

Wkład Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w popularyzację postaci i dokonań Janusza Korczaka

W roku 1946, w ramach Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, powstał **Komitet Uczczenia Pamięci Janusza Korczaka**. Inicjatorami utworzenia Komitetu byli działacze RTPD, a przede wszystkim uratowani od zagłady wojennej nieliczni wychowankowie Doktora oraz Jego przyjaciele i współpracownicy.

W Apelu, opublikowanym w związku z tą inicjatywą, m. in. czytamy: *RTPD czuje się i chce być spadkobiercą i kontynuatorem myśli i dorobku Janusza Korczaka w szaczonej służbie dziecku. Dziecku, bez różnicy jego narodowości, rasy czy religii. RTPD pragnęłoby w każdym swoim pracowniku, w każdym działaczu rozniecić i podtrzymać ten święty ogień bezinteresownej miłości, bezgranicznie oddanej dziecku.*

Przewodniczącym Komitetu został Stanisław Żemis, prezes Zarządu Głównego RTPD. W skład prezydium Komitetu weszli: Marek Arczyński, Wanda Drozdowska, S. Lamotowa, Janina Ładoszowa, Ida Merżan, Igor Newerly – Abramow, Ludwika Oliszewska, Irena Sandlerowa, dr Józefa Wodzyńska.

Komitet Uczczenia Pamięci Janusza Korczaka był pierwszym komitetem korczakowskim na świecie. Następne zostały utworzone w Izraelu, Francji, RFN i innych państwach.

Na początku swej działalności Komitet nie miał łatwego życia, podobnie jak wiele innych ruchów społecznych w powojennym czasie. W 1948 r. Komitet, decyzją władz politycznych, został rozwiązany. Jednak w 1957 r., dzięki staraniom Stanisława Tułodzieckiego, prezesa Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, Komitet wznowił działalność. Zmienił swą dotychczasową nazwę na **Komitet Korczakowski** i z nową siłą, z coraz większym rozmachem, korzystając ze wsparcia Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, rozwijał działalność. Nie mogło być inaczej. Idee J. Korczaka są na tyle nośne i uniwersalne, że zasługują na trwałą pamięć i dalsze ich wykorzystywanie w służbie dziecku.

W wyniku obchodów setnej rocznicy urodzin J. Korczaka od 31.07.1978 do 13.09.1979 roku, doszło do przekształcenia, powołanego z tej okazji, Międzynarodowego Komitetu Obchodów, w **Międzynarodowe Stowarzyszenie im. J. Korczaka** (z siedzibą w Warszawie), będące federacją komitetów narodowych. Jego przewodniczącym został Jerzy Kuberski, były minister oświaty.

W związku z tym Komitet Korczakowski przyjął nową nazwę: **Polski Komitet Korczakowski** i stał się członkiem powołanego do życia Międzynarodowego Stowarzyszenia. Był

nadał Komitetem afiliowanym przy ZG TPD. W okresie tego przełomu ruchowi korczakowskiemu w Polsce przewodniczyła Alicja Szlązakowa, wiceprezes ZG TPD. Od chwili powstania Międzynarodowego Stowarzyszenia była jego wiceprzewodniczącą, będąc równocześnie przewodniczącą PKK. Od 1993 r. PKK przewodniczyła prof. Jadwiga Bińczycka. W 1997 r. PKK usamodzielniał się, stał się odrębnym stowarzyszeniem. W 2003 roku w KRS zostało zarejestrowane **Polskie Stowarzyszenie im. Janusza Korczaka.**

W ciągu wieloletniej działalności w ramach TPD, społeczny ruch korczakowski koncentrował się na popularyzacji w społeczeństwie postaci dr J. Korczaka, jego dorobku pedagogicznego i literackiego, na inicjowaniu i kontynuowaniu pracy wychowawczej w myśl założeń Wielkiego Pedagoga.

Tym celom służyły już początkowe poczynania Komitetu. Pierwsze inicjatywy, jakie Komitet podjął pod koniec lat 40. ubiegłego wieku dotyczyły: fundowania stypendiów dla młodzieży, która chce poświęcić się wychowywaniu dzieci w domach dziecka, postawienia pomnika J. Korczaka w Warszawie, nazwania zakładu wychowawczego w Bartoszycach *Korczakowem*, wyprodukowania filmu o J. Korczaku oraz zekranizowania jego powieści „Król Maciuś I”. Wszystkie te inicjatywy z czasem zostały zrealizowane. Pomnik J. Korczaka - autorstwa Xawerego Dunikowskiego – stanął w 1979r. przed Jego dawnym Domem Sierot na Krochmalnej 92, obecnie na ul. Jaktorowskiej 6.

J. Korczakowi, wspomnieniom o Nim, zamierzeniom i działalności Komitetu został poświęcony niemal cały numer „Biuletynu RTPD” z 1947 r.

Dla uczczenia J. Korczaka odbyła się akademie w Teatrze Polskim (1947 r.), na której przekazano Mu oraz M. Falskiej i St. Wilczyńskiej (pośmiertnie) wysokie odznaczenia państwowe.

Przyjaciele J. Korczaka pod przewodnictwem I. Newerlego, doprowadzili do wmurowania tablicy pamiątkowej na ścianie dawnego korczakowskiego Domu Sierot na ulicy Krochmalnej w Warszawie (1956 r.). Odślonięcia tablicy dokonał S. Tułodziecki, prezes ZG TPD. W uroczystości, zorganizowanej z tej okazji, wzięli także udział: Józef Cyrankiewicz - premier ówczesnego rządu oraz minister kultury Lucjan Motyka.

Zrobiono wiele aby w domach dziecka, historycznie związanych z J. Korczakiem - na Krochmalnej i Bielanych, panowała korczakowska atmosfera wychowania, aby mogły one służyć za wzór dla pracowników pedagogicznych innych placówek wychowawczych. Powstała nawet inicjatywa, aby dom dziecka na Krochmalnej, pracujący pod kierunkiem M. Falkowskiej, stał się ośrodkiem naukowo – badawczym.

Z okazji dwudziestej rocznicy śmierci Janusza Korczaka, rok 1962 został ogłoszony Rokiem Korczakowskim. Odegrał on ważną rolę popularyzatorską, a także wpłynął na rozwój społecznego

ruchu korczakowskiego.

W czasie jego trwania m. in. została zorganizowana przez Związek Nauczycielstwa Polskiego *Korczakowska Sesja Pedagogiczna* (referaty wygłosili I. Newerly, M. Jakubowski i inni). Odbyła się też akademie w Teatrze Kameralnym, na której wprowadzający referat wygłosił prof. B. Suchodolski, a w części artystycznej wzięli udział najwybitniejsi aktorzy (m. in.: W. Glišński, M. Czechowicz, G. Holoubek, Cz. Wołlejko, W. Siemion i Z. Zapasiewicz). Ministerstwo Łączności wydało z tej okazji serię znaczków pocztowych. Członkowie Komitetu Korczakowskiego wygłosili wiele prelekcji i odczytów, a liczne ich artykuły i eseje ukazały się w czasopiśmie i prasie codziennej. Poza tym brali też udział w audycjach radiowych i TV. Czasopisma dziecięce organizowały konkursy czytelnicze („Płomyk”, „Płomyczek” i „Świat Młodych”). Obchody korczakowskie w Polsce znalazły też szeroki oddźwięk w świecie.

Istotną rolę w rozwoju społecznego ruchu korczakowskiego odegrał również, zorganizowany w Warszawie przez Ministerstwo Oświaty, z inicjatywy Komitetu Obchodów, *Złot Korczakowców i Seminarium Wychowawców*. W *Zlocie* wzięły udział dzieci z 65 placówek noszących imię Janusza Korczaka wraz ze swymi wychowawcami i nauczycielami. Odtąd Komitet Korczakowski - oprócz przyjaciół, wychowanków, współpracowników Doktora - zaczyna zrzeszać również różnorodne placówki noszące Jego imię. Droga do włączenia się Komitetu Korczakowskiego do pracy pedagogicznej tych placówek została otwarta.

Odtąd Komitet utrzymywał stały kontakt i współpracował z nauczycielami i wychowawcami placówek oświatowych i opiekuńczo-wychowawczych noszących imię Janusza Korczaka. Jego przedstawiciele docierali do nich z odczytami, pogadankami na tematy związane z życiem oraz dorobkiem pedagogicznym i literackim Starego Doktora.

W 1987 r. Komitet zorganizował w Warszawie *Ogólnopolski Zjazd Placówek Korczakowskich*. Jego wiodącymi tematami były: *Terapeutyczna rola sztuki w wychowaniu* oraz *Samorząd i samorządność młodzieży*.

Komitet organizował też odrębne narady problemowe dyrektorów i nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych, szkół przyszpitalnych, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych. Ciekawą inicjatywą były również wojewódzkie i międzywojewódzkie **Kręgi Pedagogiczne**. Do pracy w Kręgach bardzo pomocne były wydawane przez PKK biuletyny: „W Korczakowskim Kręgu” oraz „Informator PKK”, zawierające cenne do pracy wychowawczej materiały. Korzystali z nich również studenci uczelni pedagogicznych.

Komitet, rozwijając pracę z dziećmi i młodzieżą placówek korczakowskich, ogłaszał dla nich różnego rodzaju konkursy, krajowe i międzynarodowe (np.: *Janusz Korczak w moich myślach*, *Nigdy więcej wojny*, *Nigdy więcej Treblinki*). Organizował też zloty dla młodzieży i ich

wychowawców. Prowadził kolonie dla dzieci i obozy dla młodzieży. (m.in. w Lginiu i Korczakowie k/Ośna Lubuskiego), a także zimowiska. Objęto nimi tysiące dzieci. Czasami brały w nich także udział dzieci z innych krajów (np. laureaci międzynarodowych konkursów).

W placówkach wakacyjnego wypoczynku wprowadzano często tematy wiodące. Na przykład dla młodzieży szkół ponadpodstawowych w Korczakowie zaprezentowano różne formy pracy wychowawczej poprzez sztukę. Zimowisko w Wałbrzychu poświęcone było szkoleniu w zakresie technik gazetowych.

Dla dzieci z placówek korczakowskich został zorganizowany **Ogólnopolski Krąg Dziecięcy „Pod Zielonym Sztandarem”**.

Równolegle do pracy prowadzonej w środowiskach nauczycielskich i dziecięco-młodzieżowych, PKK inicjował i organizował działalność wśród lekarzy, psychologów, socjologów oraz pisarzy, a więc w środowiskach mających wpływ na zdrowie, rozwój fizyczny oraz emocjonalny i duchowy dziecka.

W miarę rozwoju działalności PKK, osoby zainteresowane realizacją jego celów w różnych środowiskach, tworzyły przy nich coraz to nowe **Kręgi**. I tak np. przy PKK powstał **Korczakowski Krąg Pedologów**, który organizował co roku seminaria dla lekarzy pediatrów, psychologów, socjologów i pedagogów. Utworzony **Krąg Nauczycieli Akademickich** prowadził regularne spotkania i inne zajęcia z kadrą akademicką wydziałów pedagogicznych i ze studentami. Powstał też **Krąg Pisarzy**.

Szerokim echem w środowisku lekarskim (pediatrycznym), a także i w społeczeństwie odbiło się zorganizowane na początku lat osiemdziesiątych *Krajowe Sympozjum Korczakowskie* w Olsztynie (w szpitalu dziecięcym) i w Domu Małego Dziecka w Mrągowie na temat ochrony emocjonalnej małego dziecka. Do cenniejszych przedsięwzięć można też zaliczyć zorganizowanie *Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej* pod hasłem: *Prawa dziecka – deklaracje i rzeczywistość* (Rembertów, 1992 r.). Była ona jedną z form budowania właściwych relacji między dorosłymi i dziećmi na zasadach partnerstwa, szacunku i podmiotowości. Podobne sympozja i konferencje stały się tradycyjną formą działalności Komitetu i odbywały się w różnych województwach.

PKK organizował też imprezy o charakterze międzynarodowym. Brał aktywny udział w podobnych imprezach zagranicznych. Od momentu powstania Międzynarodowego Stowarzyszenia im. J. Korczaka, PKK brał aktywny udział w jego działalności, wspierał ją, szczególnie przy organizacji imprez w Polsce. Oto tylko mały fragment tej działalności: Komitet był inicjatorem i organizatorem pobytu w okresach ferii szkolnych młodzieży z Niemieckiej Republiki Demokratycznej w Polsce i odwrotnie, młodzieży polskiej w NRD. Kilkakrotnie grupy dzieci i młodzieży z Polski odwiedziły też Izrael.

Z okazji 75-lecia Domu Dziecka im. dr J. Korczaka w Warszawie, historycznego już Domu Sierot, zorganizowany został światowy zjazd wychowanków i współpracowników Doktora oraz korespondentów korczakowskiego pisma dziecięcego „Mały Przegląd”. W połowie lat osiemdziesiątych odbyła się w Treblince manifestacja młodzieży w obronie pokoju. Wzięła w niej udział młodzież z Bułgarii, Czechosłowacji, Belgii, Australii, Francji, NRD, Izraela, Węgier i Polski.

Przewodnicząca Komitetu, Alicja Szlązakowa, uczestniczyła i wygłaszała referaty na Międzynarodowych Sesjach Naukowych organizowanych przez **Główną Komisję ds. Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce**.

Wielką rolę w popularyzacji dzieła i postaci Starego Doktora odegrał rok 1992, w którym przypadała 50. rocznica Jego śmierci. Z tej okazji odbyły się w wielu placówkach korczakowskich konkursy wiedzy o Patronie. Ich zakończenie miało miejsce na *Złocie Korczakowskim*. Stał się on wzruszającą manifestacją młodzieży z 65 placówek, byłych wychowanków i współpracowników Janusza Korczaka. Wzięło w nim udział ponad 150 uczestników z 14 krajów świata. Uczestnicy Złotu na wielkim spotkaniu w miejscu, gdzie zginął J. Korczak i Jego żydowskie dzieci w Treblince oraz w *Marszu Milczenia*, zorganizowanym przez **Stowarzyszenie im. Edyty Stein** na ulicach Warszawy, mieli wyjątkową możliwość poznania miejsc związanych z życiem i pracą Wielkiego Pedagoga. W „Naszym Domu” z tej okazji odbyła się *Międzynarodowa Sesja Naukowa nt. Korczak i dziecko w XX w.* Referentami byli korczakolodzy z Polski i zagranicy (Austrii, Bułgarii, Holandii, Izraela, Niemiec, Rosji, Szwecji i Szwajcarii).

Komitet brał również udział w pracach światowego jury konkursu literackiego im. Janusza Korczaka, organizowanego co dwa lata przez **Międzynarodowe Stowarzyszenie Książki Dziecięcej** (IBBY), na najlepszą książkę dla dzieci i o dzieciach. Poza tym uczestniczył także w jury międzynarodowego dziecięcego konkursu plastycznego nt.: „*J. Korczak w moich oczach*”. Związek Księgarzy Niemieckich (Frankfurt n. Menem) na organizowanych przez siebie targach książki, poświęconych człowiekowi, który szczególnie zasłużył się ludzkości, przyznawał cenne nagrody. Otrzymał ją pośmiertnie także J. Korczak (1972 r.). Połowa kwoty tej nagrody dała początek funduszowi stypendialnemu dla dzieci z domów dziecka przy ul. Krochmalnej i na Bielanych, druga połowa została przekazana na rzecz Centrum Zdrowia Dziecka. Przedstawiciele Komitetu uczestniczyli w licznych międzynarodowych konferencjach i seminariach (m.in. w Izraelu, NRD, RFN, Francji, Szwajcarii, Norwegii, Bułgarii i na Węgrzech).

Dzięki inicjatywom i zaangażowaniu się kolejnych komitetów korczakowskich, działaczy ruchu korczakowskiego, podjęte zostały prace badawcze i teoretyczne nad spuścizną Janusza Korczaka (PAN, IBP i inne placówki naukowe). Ten kierunek działalności wiele zawdzięcza przede

wszystkim prof. St. Wołoszynowi i prof. A. Lewinowi. W ramach tej działalności odbywały się sesje naukowe, zostały napisane liczne opracowania, prace magisterskie i doktorskie. Ukazały się też cenne wydawnictwa. Jako plon konkursu pt. *Co mi dał Korczak* została wydana przez Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych książka pod tym samym tytułem. To samo wydawnictwo wydało wiele pozycji J. Korczaka i M. Falskiej. „Nasza Księgarnia” wydała książkę A. Kamińskiego, I. Newerlego, W. Żelazko pt. *Samorząd uczniowski w systemie wychowawczym Korczaka*. Z inicjatywy „NK” ukazały się też w 1958 r. 4 tomy pt. *Wybór pism J. Korczaka* w opracowaniu I. Newerlego. W 1978 r., to samo wydawnictwo, wydała 4- tomowe dzieło pt. *Janusz Korczak. Pisma wybrane* A. Lewina. Z prac popularyzujących postać Starego Doktora, PZWS wydało książkę A. Szlązakowej pt. *Janusz Korczak* (przetłumaczono ją na angielski, francuski, niemiecki, rosyjski, słowacki i esperanto) oraz Marka Jaworskiego pod tym samym tytułem (przetłumaczono ją na niemiecki, angielski i rosyjski). Wiele inicjatywy i pracy w działalność wydawniczą Komitetu włożyła Ela Frydman.

Po wojnie budynek Domu Sierot przy ul. Krochmalnej 92 w Warszawie, w którym mieściła się słynna placówka Janusza Korczaka, był wykorzystywany na inne cele. Towarzystwo wiele wysiłku włożyło w to, aby go odzyskać i zgodnie z dotychczasową tradycją, wykorzystywać nadal na potrzeby dzieci szczególnie pokrzywdzonych przez los. Udało się. Powstał w nim Dom Dziecka nr 2. Jest w tym wielka zasługa przede wszystkim S. Tułodzieckiego, ówczesnego prezesa ZG TPD.

Komitet stworzył archiwum Janusza. Korczaka - *Ośrodek Dokumentacji i Badań – Korczakianum*, mieszczący się również w odzyskanym Domu Dziecka w Warszawie przy ul. Jaktorowskiej 6 (dawniej przy ul. Krochmalnej 92).

W początkowym etapie szczególnie wiele pracy w stworzenie archiwum włożył specjalnie dla tej sprawy powołany zespół pod przewodnictwem Barbary Abramow. Zgromadził on różne materiały, dokumenty z okresu okupacji, listy Korczaka, Wilczyńskiej i Falskiej, fotografie z życia Domu Sierot i Naszego Domu, okulary Korczaka i inne eksponaty. Część materiałów została pozyskana z Izraela (rękopisy Korczaka i Falskiej, wspomnienia byłych wychowanków). Ośrodek, obok pracy naukowej, pełnił ważną funkcję usługowo-informacyjną dla osób, instytucji, stowarzyszeń z kraju i zagranicy zainteresowanych Januszem Korczakiem i jego dziełem.

Wiele serca i pracy dla uczczenia pamięci dr. Janusza Korczaka, popularyzacji jego dorobku w Polsce i na świecie, w kontynuację jego działalności włożyli m. in.: Jadwiga Bińczycka, Maria Falkowska, Ela Frydman, Hanna Kirchner, Aleksander Lewin, Ida Merżan, Igor Newerly, Teresa Skudniewska, Alicja Szlązakowa, Stanisław Tułodziecki, Stefan Wołoszyn, Jerzy Zgodziński, Stanisław Żemis.

Między Korczakowcami a Towarzystwem istniała zawsze ścisła więź i pełne zrozumienie.

Wynikało to m.in. z faktu, że wszystkie podstawowe założenia społeczne i pedagogiczne Janusza Korczaka były szczególnie bliskie także i Towarzystwu. Np.: idea ulepszania ludzkości poprzez odpowiednie wychowanie dzieci i młodzieży, przyznanie dzieciom i młodzieży należnych im praw, wyjątkowe uwrażliwienie na los dzieci osieroconych i biednych, widzenie dziecka jako psychofizycznej całości, a także dążenie, aby w pracy z dzieckiem ściśle ze sobą współdziałali: lekarz, pedagog, psycholog i socjolog.

Polski Komitet Korczakowski, po usamodzielnieniu się, przybrał nową nazwę. Jest **Polskim Stowarzyszeniem im. Janusza Korczaka** i pomyślnie kontynuuje dzieło swoich poprzedników - komitetów działających w ramach TPD. Przy Towarzystwie Przyjaciół Dzieci nie ma już Komitetu Janusza Korczaka, ale w jego ogniwach troska o pamięć o Korczaku i Jego dorobku jest wciąż żywa. A w ich działalności twórczo realizowane są Jego najważniejsze przesłania.

Bohdan Tracewski